

վիճակ, չեն կարողացներ նա և հեռի մնալ Եւրոպական զանա-
զան քաղաքական, կրօնական ու կրթական հասանքներէ,
որոնցմէ որքան որ օգտուեր են, նոյնչափ և մնասուեր կրօ-
նական բաժանումներով, ու ստեղծած հակառակութիւններով:

Ասոնց քաղաքական, կրթական ու կրօնական ազդեցու-
թիւնը կուգար մտնել և Հայաստանի քաղաքները, ու հայերու
մէջ առաջ կը բերէր խառնակութիւն: Մինչդեռ գաւառները
բոլորովին անմասն կը մնային իրենց չատ մօտիկ դրացի
Քիւրդերու մօտ:

1860 ին Կ. Պոլսի միջոցաւ կը մտնէր նոյնպէս Հայաստա-
նի մէջ Աղգային Սահմանադրութիւնը, աղգային կրթութիւնը,
աղգային կուիւնները: Աղգային Սահմանադրութիւնը եթէ
Կ. Պոլսի մէջ ժողովրդապետական ներքին լծքնավարութիւն
մը կը համարուէր ամիրաներու դէմ՝ Օսմ. կառավարութեան
առաջ, միեւնոյն ժամանակ Հայկական նահանգներու մէջ հայե-
րու ինքնիշխան կամ անիշխանական դրութեանն ալ վերջ մ'էր:

Մենք ապացոյցը ունինք Վանի Առաջնորդարանը պաշտօ-
նապէս նստող հայ «օնիքիլէրը», որոնք ունէին Հայերու ու
Քիւրտերու համար դատարաններ, բանտեր, չղթայ: Մինչև
հիմայ Վանի Առաջնորդարանի մէկ մասին մէջ կը մնան բանտի
մէկ քանի կտորները:

«Օնիքիլէրը», վասալական միջնորդ իշխանութիւն մը լի-
նելով կառավարութեան ու Քրդերու միջև, իրենց իշխանու-
թիւնը հետզհետէ զօրացուցեր էին. չատ անգամ իրենց չ'ան-
սացող աշիրաթապեաններուն բերել կուտային Առաջնորդարանը
«Փալախա» կը դնէին, կը ծեծէին, ու չղթալակալ կը դնէին
«օնիքիլէր»ի բանտը մինչև պատժի լրացումն ու յետոյ կ'ար-
ձակէին:

Աղգային սահմանադրութիւնը հարուած մ'եղաւ «օնի-
քիլէր»ական իշխանութեանը. «օնիքիլէր»ը չէր ընդուներ
Սահմանադրութիւնը: Աստիճանաբար սահմանադրութիւնը
հիմք գտնելով Հայ ժողովրդի մէջ, երբեմն պաշտ-